

HERIOTERI

srpski đaci

u Britaniji u vreme Velikog rata

GRUPA OD 27 DEČAKA, STAROSTI IZMEĐU 12 I 17 GODINA, POSLE TRAGIČNOG POVLAČENJA PREKO ALBANIJE I SAVEZNIČKE EVAKUACIJE, KAO IZBEGLICE IZ RATNOG PODRUČJA, DOPUTOVALA JE U BRITANIJU. POZNATA ŠKOLA DŽORDŽ HERIOTS I GRAD EDINBURG SU IM PRUŽILI GOSTOPRIMSTVO, SA ŽELJOM DA POMOGNU NJIHOV OPORAVAK OD TRAUMA RATA. U OVOJ ŠKOLI SU SAVLADALI STRANI JEZIK, STICALI AKADEMSKA ZNANJA I NOVE VEŠTINE.

Foto: Miroslav Dragolević

DENIS KIF za Danas

**SRPSKI
HERIOTERI
KAO
PUTOKAZ ZA
SARADNJU**

Istorija odnosa Velike Britanije i Srbije je veoma duga i sadržajna. Njen najfiniji deo su pojedinačne priče o takozvanim običnim ljudima, koji su svojim inspirativnim delima približavali naša društva. Posebno mesto u enciklopediji britansko-srpskih odnosa pripada Srpskim Herioterima. Ova sto godina stara priča najviše liči na kvalitetan scenario za neki igrani film.

Grupa od 27 dečaka, starosti između 12 i 17 godina, posle tragičnog povlačenja preko Albanije i savezničke evakuacije, kao izbeglice iz ratnog područja, doputovala je u Britaniju. Poznata škola Džordž Heriots i grad Edinburg su im pružili gostoprimstvo, sa željom da pomognu njihov oporavak od trauma rata. U ovoj školi su savladali strani jezik, sticali akademska znanja i nove veštine.

Jedna od tih novih veština bio je i za njih ranije nepoznat sport – ragbi. Talentovani dečaci su napredovali fascinantom brzinom, neki od njih su nastupali za reprezentaciju škole, a već u aprilu 1918. su postali legendarna ekipa, koja je po prvi put ponela ime „Srbija“ na jednom međunarodnom sportskom takmičenju. Po završetku rata, gotovo svi momci su se vratili u Srbiju, gde su postali cenjeni intelektualci i poslovni ljudi, ali su zadržali snažnu emotivnu vezu sa školom Džordž Heriots, Edinburgom, Škotskom i Velikom Britanijom.

Imao sam privilegiju da u junu 2016. godine prisustvujem svečanosti akademiji, kojom su na sportskim terenima škole Džordž Heriots i u Nacionalnoj biblioteci u Edinburgu, istovremeno obeleženi jubilej 350 godina škole i stogodišnjica od dolaska srpskih đaka u ovu eminentnu obrazovnu instituciju. Ovom izuzetno emotivnom događaju su prisustvovali svi aktuelni đaci, brojni alumnisti, zvanice, kao i 17 potomaka „Srpskih Heriotera“.

Škola Džordž Heriots je odala počast svim svojim srpskim alumnistima, a jedan od njih Dimitrije Dulkanović, „desetka“ tima škole i osnivač prvog ragbi kluba u Beogradu, dobio je posebnu čast. Škola je, uz puno simbolike, ustanovila stipendiju „Dimitrija Dulkanovića“, namenjenu izbeglicama iz ratnog područja u Siriji, i izrazila želju da i posle završetka ovog konflikta, njihovi bivši učenici daju doprinos obnovi svoje matične zemlje.

Džordž Heriots je samo jedna britanska obrazovna institucija koja je deci iz Srbije pružila utočište i šansu da razvijaju svoje talente i da oblikuju budućnost sebe i svoje zemlje. Smatram da je to izuzetan putokaz kako, na temelju zajedničkih vrednosti, možemo da saradjujemo i sto godina kasnije...

Predstavnici škole Džordž Heriots uskoro dolaze u još jednu posetu Srbiji, a u planu je i uzvratna ragbi utakmica!

Autor je ambasador Velike Britanije u Beogradu

Tokom Prvog svetskog rata Britanija je 1916. širokih ruku primila srpske đake. Njih oko 370 nastavilo je obrazovanje u najboljim

Piše: Slobodan G. Marković

britanskim gimnazijama i na univerzitetima. Upisani su u poznatu školu Džordž Heriot u Edinburgu, ali i na univerzitetu Kembridž i Oksford. Kasnije je primljeno i više desetina studenata teologije. Od tada nije prošla nijedna godina bez srpskih i jugoslovenskih studenata na britanskim univerzitetima

Podsećanja

**SRBIJA I
BRITANIJA
U VELIKOM
RATU I STO
GODINA
KASNIJE**

Najzanimljiviji spomenik britanske naklonosti prema Srbiji predstavlja mural koji se nalazi u Forin ofisu, na centralnom mestu, na ambasadorskim stepenicama

Prošle godine obeleženo je 180 godina od uspostavljanja britansko-srpskih diplomatskih odnosa. Tokom skoro dva veka međusobni odnosi oscilirali su od nerazumevanja do poptune podrške i od ratnih savezništava do sukoba 1999. godine.

U vreme Velikog rata Srbija i Britanija postale su neočekivano ratne saveznice. To je bilo neočekivano jer Britanija nije nameravala da ulazi u kontinentalni sukob, ali je u njega uvučena nemačkom invazijom na Belgiju. Uz to, događaji vezani za kraljevstvo u Beogradu 1903. ostavili su veoma napovoljan trag na međusobne odnose koji su bili i formalno prekinuti tri godine.

Uprkos nepovoljnom nasleđu, tokom Velikog rata došlo je do velikog preokreta u međusobnim odnosima. Otpor Srbije je međuostim protivnicima, stradanja stanovništva u epidemijama, i posebno pad Srbije krajem 1915, ostavili su dubok utisak na britansko javno mnjenje. Vesti o prvim srpskim pobedama odjeknule su u Britaniji 1914, kao i vesti o sve gorjoj sanitarnoj situaciji.

Epidemija tifusa pogodila je Srbiju krajem 1914, a dosegla je vrhunac u prvim mesecima 1915. godine. Gotovo 400.000 ljudi obolelo je od ove bolesti, a najmanje 160.000 umrlo. Pri takvim okolnostima malo brojno medicinsko osoblje u Srbiji nije moglo da izađe na kraj sa zarazom. Zato je medicinska pomoć bila dragocena. U Srbiju je do marta 1915. stiglo 14 stranih medicinskih jedinica od od kojih je šest bilo britanskih, četiri američke, tri ruske i jedna grčka. Pojedinačno gledano u ovim jedini-

cama apsolutno su dominirali Britanaci kojih je bilo 64% ili 244 osobe, uz njih bilo je i 18% Rusa, 11% Amerikanaca i 7% Grka. Među Britancima bilo je Engleza, Škota, Velšana i Iraca. Zahvaljujući stranim medicinskim mislijama u kojima su Britanci činili, u jednom trenutku, dve trećine osoblja spase se desetine hiljada ljudi u Srbiji. Do juna 1915. u Srbiji je bilo 16 britanskih medicinskih mislija, a ukupan broj stranih medicinskih radnika popeo se na najmanje hiljadu osoba.

Pored medicinske pomoći, Srpski potporni fond Velike Britanije prikupio je ogromnu finansijsku pomoć koja je dolazila sa svih strana carstva, a organizovao je i prihvatanje srpskih dečaka za nastavak školovanja u Britaniji. U njemu se posebno istakla britanska katolkinja Getruda Florens Vajld koja je upamćena kao „srpska majka“. Ukupno je Fond tokom rata sakupio oko milion funti pomoći za Srbiju iz svih delova Britanskog carstva što bi bilo oko 90 miliona današnjih funti (ako uzmemo prosečan multiplikator za pet ratnih godina). Svu ovu pomoć sakupljali su prevashodno građani, a ne država, i to na privatnu inicijativu, a to svedoči o posvećenosti građana i građanki Britanije i Britanskog carstva da pomognu Srbiji tokom Velikog rata. Pomoć je stizala do srpskih vojnika na Solunskom frontu, ali i do Srba u ratnim logorima na područjima Centralnih sila.

Tokom jeseni 1914. ispoljavaju se otvorene simpatije za Srbiju u britanskom javnom mnjenju. Taj odnos prerasta u posvećenost Srbiji 1915. i glorifikaciju ove bal-kanske saveznice 1916. godine. Dolazi do

prosrpske euforije koja kuminira 1916. godine obeležavanjem Kosovskog dana, odnosno Vidovdana širom Britanije. Cirkular o Kosovskom danu štampan je u 85.000 primeraka i razaslan je školama, crkvama, novinama i raznim udruženjima. U nedelju, 2. jula, održane su službe u crkvama širom Britanije. Oko 12.000 osnovnih i srednjih škola u Britaniji prihvatilo je da obeleži Kosovski dan.

Najzanimljiviji spomenik britanske naklonosti prema Srbiji predstavlja mural koji se nalazi u Forin ofisu, na centralnom mestu, na ambasadorskim stepenicama. Svaki novi ambasador prilikom prve posete ministru inostranih dela mora da prođe pored ovog murala koji je naslovljen *Britannia pacificatrix*. Glavnu temu murala čini alegorija Britanije prikazane u obliku boginje Atene. S leve strane prikazani su saveznici Britanije oličeni u ženskim likovima. U centralnom delu Atena-Britanija grli male saveznice Belgiju i Srbiju koje su prikazane kao anđeli, a Britanija kao njihova zaštitnica. Tako je, uz

srednica između dveju kutlura, zauzma spisateljica Vesna Goldsvorti.

Tokom Prvog svetskog rata Britanija je 1916. širokih ruku primila srpske đake. Njih oko 370 nastavilo je obrazovanje u najboljim britanskim gimnazijama i na univerzitetima. Upisani su u poznatu školu Džordž Heriot u Edinburgu, ali i na univerzitetu Kembridž i Oksford. Kasnije je primljeno i više desetina studenata teologije. Od tada nije prošla nijedna godina bez srpskih i jugoslovenskih studenata na britanskim univerzitetima.

U prethodnih dvadesetak godina Britanija je finansirala boravak više stotina specijalizanata, studenata master studija i stručnjaka na studijskom boravku na najprestižnijim britanskim univerzitetima. Već niz godina nekoliko najboljih đaka Matematičke gimnazije u Beogradu, kao i gimnazija u Novom Sadu i Nišu, odlazi na studije u Kembridž, a ponekad i u Oksford. Danas u Londonu deluje Srpski Siti klub koji okuplja uspešne poslovne ljude

Veza dečaka, kao i veza njihovih potomaka i stare škole, ostaje nepoljuljana, iako je prošao čitav vek od njihovog dolaska: Prva deseterica koja su došla u slavnu edinburšku školu Džordž Heriots 1916.

**SVETOMIR
MARJANOVIĆ
MOJ DEDA
SVETOMIR**

Vaše ekscelencije, Dame i gospodo potomci srpskih Heriotera

Moje ime je Svetomir Marjanović. Ime sam dobio po svom dedu koji je pre 100 godina došao u Edinburg. I baš tu priču koja traje čitav jedan vek želim danas da Vam ispričam... Što sam stariji sve manje verujem u slučajnost i da se stvari u životu dešavaju slučajno. Za sve mora da postoji neko objašnjenje, uvek mora da postoji neki smisao. Samo je potrebno pronaći ga. Priča koju želim da Vam ispričam počela je u ranu jesen 1915. godine u Kučevu. Rat je već počeo, škole su raspuštene, ali u Kučevu je mirno. Za mog dedu, mršavog i smeđokosog mladića, i previše mirno. Željan avanture i sa previše slobodnog vremena Svetomir sa dvojicom drugara, odlučuje da na konjima krene stazom svog deda Đoke, koji je nekada na konjima nosio poštu. Želeo da prođe stazama i puteljcima kojima je deda Đoka nosio pisma i pakete od Požarevca i Majdanpeka, o čemu mu je deda toliko pričao dok ga je kao dete držao na kolenu. Upravo taj put odredio je Svetomirov život. Taj put doveo je posle 100 godina još jednog Svetomira u Edinburg.

Na obali Dunava negde kod Donjeg Milanovca Svetomira i njegove drugare zaustavila je srpska Vojska. Zajedno sa svojim kraljem, narod i vojska su krenuli da se povlače pred austrougarskim neprijateljem kako bi spasli i ljude i državu. Dečaci su morali Vojski da predaju konje, a u toj gužvi Svetomir je izgubio i drugare. Nazad nije mogao. Odjednom se našao u nepreglednoj koloni ljudi koji su ostavljali sve što su imali i krenuli u nepoznato kako bi preživeli. Svetomir je postao učesnik jednog od najvećih egzodusa koje pamti moderna istorija Srbije - albanske golgote. Da se ništa ne dešava slučajno, pokazao je i oficir srpske vojske koji je mog dedu, tada mršavog i buntovnog mladića, uhvatio pod ruku i odveo u kuvarsku četu. „Čuvajte ovog momka“, reče šefu kuvara Spasoju Joviću i ostavi Svetomira. Kuvar pozdravi oficira, a onda malo bolje pogleda mladića koji mu je bio vrlo poznat.

„Mali, jesi ti sin Milana Marjanovića“, upita čika Spasoje? „Jesam“, odgovori moj deda.

„Ne brini, tvoj otac je moj veliki prijatelj. Biće sve u redu, ja ću paziti na tebe“, reče čika Spasoje.

Danas, sasvim logično zvuči da čovek po imenu Spasoje (onaj koji spasava) spase mog dedu od sigurne smrti tokom ovog marša preko Crne Gore i Albanije koji je trajao mesecima. Spasoje je Svetomira umotanog u krpe čuvao od mraza. Da bi ga spasio smrti čika Spasoje je i na ledima

Nastavak sa IV strani

Potomci srpskih Heriotera 2016. ispred Škole Džordž Heriots u Edinburgu

Autor je redovni profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu

MOJ DEDA SVETOMIR

Nastavak sa III strane

nosio mog dedu kroz albanske gudure i sneg i grčke močvare iz kojih hiljade i hiljade mojih sunarodnika nikada nije izašlo. Bolestan, gladan i izmoren Svetomir je sa svojim sunarodnicima konačno stigao na grčko ostrvo Krf. Tu ga je Spasoje danima lečio i krio ispod košare od pruča od vojničkih lekara koji su odvajali bolesne i odvozili na ostrvo Vido. Sa tog ostrva malo se ko vratio. Tela srpskih heroja koje su bolest i glad pobedili položena su u moru, u Plavoj grobnici. Imena ovih mučenika danas stoje isklesana u mauzoleju na ovom ostrvu. Stoje kao opomena da pamtimo, da ne zaboravimo, ali i da naučimo lekciju iz njihove žrtve.

Kada je Spasoje izlečio i dobro nahranio mog dedu prijavio ga je za školovanje. Veliki broj srpskih momaka i devojčica sa Krfa odlazi u Francusku, a moj deda Svetomir sa još 25 drugara, spas od rata, bede i bolesti pronašao je ovde, u Škotskoj. U Edinburgu, u školi Džordž Heriots. Ovde je dobio priliku da krene u jedan novi, lepši i uspešniji život.

Svetomir Marjanović u Škotskoj? Da li je i to slučajno? Zna li da se na petnaestak kilometara od kuće u kojoj je rođen moj deda nalaze ostaci utvrđenja u kome su pre više od 2.000 godina živeli Kelti, preci ponosnih Škota? Zna li da kroz Kučevo, mesto odakle su Marjanovići, teče reka Pek, a da i vi u Škotskoj imate reku koja se gotovo isto zove? Zna li da je jedan od najvećih srpskih pisaca Miloš Crnjanski baš ovde, u vašoj zemlji, pronašao veliki broj reka i planina koje imaju gotovo ista imena kao i našoj u Srbiji? Slučajnost? Ne verujem!

Zato mi sasvim logično zvuči da baš ti momci, kao tim Srbije, ovde u Edinburgu odgiraju i prvu ragbi utakmicu! Igrali su ragbi, sport koji do tada nikada nisu ni videli i naravno pobedili, a kako bi drugo. Tokom tri godine provedenih ovde naučili su sve što deca uče u školi, ali i mnogo više. Naučili su da postanu dobri ljudi koji će svoje sinove i unuke naučiti da postanu dobri ljudi. I to je suština ove priče i puta dugog 100 godina: postati dobar čovek. Zato sam siguran da nije slučajno što baš ja, Svetomir Marjanović junior, zajedno sa osatlim naslednicima srpskih Heriotera stojim danas ovde pred vama 100 godina posle dolaska mog dede. Nije slučajno ni što su ovde i moj brat Slobodan, moja supruga Jelena i ćerka Lena. Nije ovo kraj puta, ovo je samo jedna usputna stanica. Ne bih se iznenadio da možda baš moja Lena odluči da nastavi tradiciju i postane deo velike porodice učenika ponosne škole Džordž Heriots.

Zato u ime dvadsetestorice srpskih Heriotera, mi njihovi naslednici danas slavimo život. I kažemo Vam jedno veliko HVALA!

I na kraju, sećate se Spasoja Jovića, vojnog kuvara koji je spasao mog dedu. Pitao sam oca Vojislava šta je bilo sa Spasojem. Kaže, da je preživeo Veliki rat, da vratio se kući, ali nije dočekao da vidi i Svetomira po povratku sa školovanja u Britaniji. Ali, zna da bi Spasoje bio jako ponosan na njega.

Hvala!

Autor je novinar iz Beograda.

Ovaj tekst je njegov govor na godišnjici obeležavanja škole Džordž Heriots, jun 2016.

Danas HERIOTERI

POSEBNO IZDANJE LISTA DANAS UZ PODRŠKU AMBASADE VELIKE BRITANIJE U BEOGRADU

Izvršni direktor: Milomir Mandić; Priredila: Marija Stojanović; Fotografije: Arhiv škole; Prelom: Zoran Spahić.

LUIS MILER specijalno za Danas

PONOSNI SMO NA SRPSKE ĐAKE

Početkom juna dogodilo se izvanredno okupljanje u Zemunu grupe potomaka dvadesetsedmorice srpskih dečaka koji su sticali obrazovanje u školi Džordž Heriot u Edinburgu tokom Prvog svetskog rata.

Njihova iskustva u Edinburgu uticala su umnogome na naš život. U starosti, tokom 1970-ih, preživeli bivši đaci okupljali su se u Beogradu da proslave praznik škole – „Junski dan“. U junu prošle godine njihovi potomci okupili su se da obeleže taj dan baš kao što su to činili njihovi očevi i dede. Ovog juna pridružili im se mala delegacija iz Edinburga, uključujući Gemu Hej, predstavnicu škole.

Veza dečaka, kao i veza njihovih potomaka i stare škole, ostaje nepoljuljana, iako je prošao čitav vek od njihovog dolaska. Ta povezanost nadilazi politiku, živo dočaravajući kako omogućavanje izbeglicama da se školuju i budu na sigurnom

nema samo privremeni uticaj, već utiče i na buduće generacije.

Škola Džordž Heriot je neizmerno ponosna na dostignuća „Srpskih Heriotera“ i neguje tu povezanost, što je došlo do izražaja i nedavno. Stotinu godina od dolaska prve grupe od deset srpskih izbeglica, u avgustu 1916, škola je primila troje dece iz Sirije, na osnovu „Stipendije Dulkanovića“, nazvane po najdugovečnijem „Srpskom Herioteru“, doktoru Dimitriju Dulkanoviću, koji je sahranjen sa svojom starijom školskom kravatom, a umro je 1995, kao 95-godišnjak.

Autorica je istoričarka iz Edinburga

CHARTWELL

- INTERNATIONAL SCHOOL -

Towards Excellence

- 16 years of experience • Caring environment tailored to the academic and personal needs of each child •
- Preparing students to thrive in an increasingly technological and multicultural society •
- Internationally renowned qualifications • Graduates accepted into prestigious colleges and universities worldwide •

PRE-SCHOOL	LOWER PRIMARY	UPPER PRIMARY	SECONDARY
Teodora Drajzera 38 Belgrade, 11000, +381 11 3671 189	Tolstojeva 54, Belgrade, 11000 +381 11 3675 299	Lackoviceva 6, Belgrade, 11000 +381 11 3675 340	Uzicka 48A, Belgrade, 11000 +381 11 2661 858

ACCREDITED BY:

reception@chartwell.edu.rs • www.chartwell.edu.rs